

Asia: STM093:00/2016

Romaniasiaain neuvotelukunnan luonnos Romanipoliittiseksi ohjelmaksi (2018-2022)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Asia: Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:n (Diak) lausunto Romaniasiaain neuvottelukunnan luonnoksesta Romanipoliittiseksi ohjelmaksi (2018-2022)

Keskeiset ehdotukset: Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:ltä lausuntoa Suomen romanipoliittisen ohjelman luonnoksesta.

Romanipoliittisen ohjelman luonnoksen tavoitteiksi on asetettu:

- Suomi säilyttää edelläkävijäasemansa romanien koulutuksen ja asumisolojen kehittämisen mallimaana.
- Suomi kohottaa seuraavan kymmenen vuoden aikana romaniväestön oman aktiivisuuden kohottamisen kautta sekä erilaisin tukitoimenpitein merkittävästi romaniväestön KORKEAKOULUTETTUJEN MÄÄRÄÄ sekä yleistä ammatillista koulutustasoa ja työllisyystasoa. (Diakin ehdotus lisättäväksi tavoitteisiin on ISOILLA KIRJAIMILLA)
- Suomi tukee romanikulttuurin kehittämistä ja säilymistä parantamalla määrätietoisesti romanikielen, -taiteen ja kulttuurin asemaa niille laadittavien erillisten kehittämis- ja elvytys-ohjelmien sekä niiden seurannan kautta.
- Suomi taistelee romanivastaisuutta ja syrjintää sekä vihapuhetta vastaan näkyvästi romanien oman aktiivisen kansalaisuuden ja demokratian, laadukkaan faktatiedon ja tiedotuksen sekä romanikulttuurin omien vahvuuksien kuten taiteen ja yhteisöllisyyden avulla.
- Suomi hyödyntää romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon seurannassa monipuolisia raportoinnin ja seurannan välineitä yhdistäen sekä ulkoisia että sisäisiä arviointimenetelmiä.

- Suomi osallistuu aktiivisesti kansainväliseen romanityöhön ja romanien integraatio-ohjelmien seurantaan ja arviointiin sekä tukee edelleen niiden kestäväen kehityksen periaatteiden mukaista kehittämistä.

Romanipoliittisen ohjelman luonnoksessa tavoitteiksi ja visioksi on esitetty kohdennettavaksi toimenpiteitä seuraaville toimintalinjoille:

- 1) Koulutukseen osallistumisen vahvistaminen kaikissa koulutusmuodoissa ja kaikilla tasoilla
- 2) Ammatillisen osaamisen, työllisyyden, yrittäjyyden ja työmarkkinoille integroitumisen edistäminen
- 3) Yhdenvertaisen kohtelun ja palveluihin pääsyn edistäminen peruspalveluissa ja asumisessa
- 4) Romanikielen, -taiteen ja -kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen
- 5) Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä syrjinnän ehkäiseminen
- 6) Romaniväestön voimaannuttaminen ja osallisuuden sekä VASTUUTTAMISEN vahvistaminen (Diakin ehdotus lisättäväksi tavoitteisiin on ISOILLA KIRJAIMILLA)
- 7) Romanien integraation edistäminen tiedotuksen, viestinnän ja median avulla
- 8) Alueellisen ja paikallisen romanityön kehittäminen
- 9) Kansainvälisen romanityön kehittäminen ja ylläpito

Lausuntopyynnössä pyydetään kiinnittämään huomiota lausunnonantajan mahdollisuuksiin toteuttaa esitetyt toimenpiteet sekä niiden toiminnallisiin ja taloudellisiin vaikutuksiin ja aikatauluihin. Lisäksi pyydetään arvioimaan priorisoitavia toimenpiteitä ja romaniväestön osallistumismahdollisuuksia toimenpiteiden toteuttamiseen. Toimeenpanoa ohjaavien periaatteiden määrittelyyn sekä ohjelmalle suunniteltuun seurantaan ja kokonaisohjelmaa koskevia yleishuomioihin.

LAUSUNTO:

Diak on tehnyt kahden valtakunnallisen ESR-hankkeen Nevo tiija – uusi aika ja Tšetanes naal – koulutuspoluilla sekä alueellisten ESR-hankkeiden Opin portailla Pohjois-Pohjanmaalla ja Opin portailla Satakunnassa kautta aktiivisesti työtä romanitaustaisten henkilöiden osallisuuden, työllisyyden ja koulutuksen parantamiseksi sekä syrjäytymisen ja syrjinnän ehkäisemiseksi. Työtä on tehty hyvässä yhteistyössä eri toimijoiden ja viranomaisten sekä romanijärjestöjen ja yksittäisten romanivaikuttajien kanssa.

Romanipoliittisen ohjelman yksi päätavoitteista on tukea romaneiden myönteistä yhteiskunnallista integraatiota sekä oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Kohdan 2.1 mukainen koulutuksen ja työllistymisen edistäminen on myös Diakin arvojen ja periaatteiden mukainen tavoite oikeuksien

ja yhdenvertaisuuden lisäksi. Haluamme olla jatkossakin edistämässä ja vaikuttamassa näihin asioihin konkreettisesti osallistumalla koulutusorganisaationa erityisesti koulutuksen, työllisyyden ja osallisuuden sekä yhdenvertaisuuden mahdollistamiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen.

Diakin hallinnoimissa Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankkeissa tehtiin kattava romaneiden kouluttautumista ja työllistymistä koskevien selvitysten, tutkimuksien ja viimeisen 10 vuoden ajalta romaneihin kohdistuvien hankkeiden loppuraporttien yhteenveto. Sitä on päivitetty ja täydennetty olemassa olevien hankkeiden 16 osatoteuttajan tämänhetkiselä kokemustiedolla. Yhteenveto on toiminut hankkeissa kehitettyjen toimintamallien ja nyt luonnoksesta annettavien huomioiden pohjana.

Kohdassa 3.1.3. tuodaan esille, että romanit tuntevat hyvin ammatillisen koulutuksen mahdollisuudet ja että yli kolmanneksella on ammattitutkinto. Selvitysten yhteenvedossa ja hankkeiden kautta ilmenneessä arkitodellisuudessa tuli esille, että romaneilla on melko huono tuntemus ammatillisista koulutuksista ja eri ammattialoista. Ammattitutkinnon omaavien määrää "vääristää" romanikulttuuriohjaajan tutkinto. Hankkeissamme on käynyt ilmi, että sen työllistävä vaikutus on lähes olematon ja tutkinnon antamat jatko-opiskeluvalmiudet ovat varsin heikot.

Kohdassa 3.1.3. on hyvin kiinnitetty huomiota tarpeeseen vaikuttaa ja muokata romaniväestön asenteita lukio-opintoja kohtaan. Vastaavaa asennemuokkausta tarvitaan myös kaikkia koulutusasteita ja eri ammattialoja kohtaan.

Toimenpiteissä ehdotetaan seuraavaa:

13. "Painetun oppaan tuottaminen lukio-opinnoista romaneille".

Diakin huomio: Tuomme esille, että kentän ääni on ollut, ettei nykyisille kulttuurisensitiivisille, romaneille suunnatuille oppaille näyttäne niinkään olevan tarvetta ja oppaat jäävät herkästi lukematta tai pienen piirin asiaksi. Romaneille suunnattujen esitteiden sävyihin tulee myös kiinnittää erityistä huomiota. Yksittäisen oppaan laadinnan sijaan erityisesti huomiota pitäisi kiinnittää lukiokoulutukseen ja muidenkin koulutusten systemaattiseen markkinointiin romanikohderyhmälle koko ikäryhmä ja myös aikuisopiskelijat tavoittaen. Tähän yleinenkin koulutusmateriaali saattaisi riittää, mutta nimenomaan levityskanavia ja -tapoja tulisi tehostaa. Viranomaisille sekä palvelu- ja ohjaustyötä tekeville oma opas saattaisi olla hyvä työväline.

14. "Tiedotetaan romaneille vapaan sivistystyön yms. tarjoamista mahdollisuuksista".

Diakin huomio: Ehdotamme, että tiedotustilaisuuksissa pidetään esillä aina koko opintopolkujen kirjoa, jotta tietoisuus kouluttautumisen monimuotoisuudesta lisääntyy.

15. ”Kannustetaan opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen järjestäjiä romanikulttuuritietouden opintojen sisällyttämiseen opettajakoulutuksissa”.

Diakin huomio: Ehdotamme, että opettajankoulutuksessa lisätään päivitettyä romanikulttuuritietoutta, ei ainoastaan säilytetä nykyistä määrää. Lisäksi ehdotamme, että opettajakoulutuksen rinnalle lisätään opinto-ohjaajien koulutukseen vastaava koulutussisältö. Opoille suunnattuna nämä koulutussisällöt tulisi olla konkreettisia työvälineitä romaniopiskelijoiden ohjaamiseen. Opot toimivat etenkin yläkoulun ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheessa portinvartijoina, joilla on suuri merkitys romaninuoren siirtymisessä koulutusasteelta toiselle. Romaniopiskelijoiden tukemisen näissä nivelvaiheissa näkisimme ensisijaisen tärkeäksi, etteivät opintopolut pääse katkeamaan kesken.

Monien nuortenkin opettajien oma kokemus on, että romanikulttuuria ei ole opettajankoulutuksessa käsitelty ollenkaan, tai hyvin ohimennen. Tieto perustuu Opetushallituksen tekemiin selontekoihin sekä Tšetanes naal -hankkeen projektipäällikön keskusteluihin lukuisten opettajien kanssa. Ehdotetaan käytänteiden tarkistamista opettajankoulutuksessa sekä kouluissa, ja pyrkimystä sisällyttää romanikulttuuria käsittelevä luento? (vai pikemminkin romanikulttuuria käsittelevä opintojakso) satunnaisten teemapäivien ja -lentojen sijaan pysyvästi opettajaopintoihin.

17. ”Syrjinnän vaikutusten tunnistaminen romanien kouluttautumisen ja työllistymisen esteenä”.

Diakin huomio: Tämän toimenpidekokonaisuuden edistämisessä Diak voisi olla yksi vastuutahoista operatiivisena toimijana yhdessä Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Työ- ja elinkeinoministeriön kanssa etenkin Diakin monipuolisen hanketoiminnan kautta, jossa osallisuuden teemat ovat läpileikkaavia. Parhaillaan Diak on työstämässä valtakunnallista hanketta romanikohderyhmälle, joka keskittyy nimenomaan toisen asteen koulutukseen ja sen aikaiseen ja jälkeiseen työllistymiseen. Myös uudet avaukset hanketoimintaan ovat mahdollisia.

19. Diakin ehdotus: Aiemmissa selonteoissa (OPH) on huomattu, että, jos kouluyhteisössä on töissä romanitaustainen henkilö (esim. opettaja, koulunkäynninohjaaja, keittäjä), tilanne vähentää merkittävästi koulun romaninuorten opintojen keskeytymistä, ja lisää romaniperheiden vanhempien oikeudenmukaisuuden tunnetta koulumaailman käytänteitä kohtaan. Romanien yleinen osallisuus yhteiskunnassa näyttää siis edistävän myös lasten ja nuorten sekä romaniperheiden koulumyönteisyyttä jatkuen opiskelumyönteisyytenä.

Romanien kannustaminen opintoihin, joiden tavoitteena on ura koulumaailmassa, voisi tuoda suuria kerrannaisvaikutuksia. Asiasta tiedottamiseen, opintoihin kannustamiseen ja niissä tukemiseen olisi hyvä panostaa. Kouluihin tulee saada merkittävästi romanitaustaisia opiskelijoita, koulunkäynninohjaajia ja opettajia. Heidän työresurssistaan osan voisi jyvittää romaniopiskelijoiden ja heidän vanhempiensa tapaamisiin ja koulutyössä tukemiseen. Diak voisi olla mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa mallia käytäntöön yhdessä muiden tahojen kanssa esimerkiksi hanketyön avulla.

21. ”Ulkomailla hyväksi koettujen mentorointiohjelmien kehittäminen Suomeen”.

Diakin huomio: Diak voisi olla yhteistyökumppanina kehittämisessä, jonka avulla tuetaan korkeakouluista vastavalmistuneiden työllistymistä yhteistyössä esimerkiksi Suomen mentoreiden kanssa hyödyntäen erilaisia hankkeita.

Ehdotamme lisättäväksi vielä seuraavaa:

Vahvistetaan romaneiden siirtymistä korkeakouluopintoihin hyödyntäen Diakin hallinnoimissa hankkeissa kehitettyjä malleja (Opin portailla -hankkeissa kehitetty malli, Tšetanes naal -hankkeessa kehitetty Tukiporras-malli ja Tukipaja-malli sekä Nevo tiija -hankkeessa kehitetty Tuumasta töihin -koulutusmalli). Vahvistamisen konkretisoituminen voisi tapahtua strategisesti suunnitellulla hankkeella/kampanjalla.

Hyviin käytäntöihin ehdotamme lisättäväksi:

- Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankkeissa kehitetyt Tukipaja ja Tukiporras -mallit korkeakouluopintoihin pääsemiseksi.
- Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankkeissa kehitetty Tuumasta töihin -koulutusmalli työllisyyden edistämiseksi.

3.2 Toimintalinja 2

Luonnoksen Johdannossa on jo tuotu hyvin olennaiset tekijät esille ennen ehdotettuja toimenpiteitä. Ehdotamme vielä lisättäväksi tekstiin hyvien esimerkkien vaikutuksen niin työmarkkinoille kuin romaniyhteisöön päin. Jotta hyviä esimerkkejä saadaan, tarvitaan mahdollisuuksia ja mahdollistajia. Tarvetta on kahdensuuntaiselle tiedottamiselle: sekä työnantajien /yrittäjien että romaniyhteisön suuntaan. Tiedottaminen ja ennakkuulojen hälventäminen voidaan sisällyttää yhtenä merkittävänä tulostavoitteena erilaisiin koulutus-, työllisyys- ja osallisuushankkeisiin. Tästä Diakilla on osaamista ja erinomaisia kokemuksia. Olemme valmiita jatkamaan työtä näiden tavoitteiden hyväksi.

Varsinaisiin toimenpide-ehdotuksiin ehdotamme seuraavia asioita:

22. Diakin huomio: Vastuutahoksi ehdotetaan muiden lisäksi myös kaupunkien työllisyyspalvelut yhdessä TE-palveluiden kanssa.

23. Tuetaan oppisopimuskoulutuksen kehittämistä.

Diakin huomio: Näkisimme, että oppisopimus toimii ja kehittyy ajan mukana oppisopimustoimistojen omasta aloitteesta. Haaste on enemmänkin oppisopimuspaikkojen (työpaikkojen) saamisessa. Tässä olisi työkenttää, johon pitäisi vaikuttaa.

24. Diak on valmis hakemaan ja hallinnoimaan erilaisia hankkeita, joissa romanit ovat primaari kohderyhmä sekä lisäämään romaneiden osuutta muiden relevanttien hankkeiden ja toimintojen kohderyhmänä. Ammattikorkeakoululle ominaiseen tapaan haluamme olla kehittämässä ja opinnollistamassa AMK- ja YAMK-opinnäytetöiden kautta työelämälähtöistä tutkimusta romaneista.

Etenkin Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankkeiden kautta on tehty vaikuttavaa tiedotustyötä syrjinnän vaikutuksista romanien työllistymiseen eri toimijoille ja viranomaisille sekä korkeakouluopiskelijoille, jotka ovat tulevaisuuden työnantajia. Jatkossakin voidaan hyödyntää tutkimuksiin, selontekoihin ja hankkeiden loppuraportteihin nojaavaa yhteenvetoa, joka Nevo tiija -hankkeessa tehtiin. Sen pohjalta on tehty mm. Asiakkaana romani -koulutusluentomalli viranomaisille, työnantajille ja korkeakouluopiskelijoille työelämälähtöiseksi työkaluksi.

28. Diakin huomio: Romaniyhteisössä on paljon (ei perustu tilastoihin vaan käytännön tuntumaan) kevytyrittäjyyttä. Vahvistetaan erilaisin keinoin yrittäjyyttä ja yrittäjäksi kasvamista esim. erityismäärärahalla vrt. naisyrittäjät. Diak voi toimia tässäkin edistämässä hankeyhteistyökumppanina ja/tai hallinnoijana.

31. Diakin huomio: TEM:n tilaaman selvityksen (2008) mukaan yksi suurimmista työllistymisen esteistä oli työnantajien mukaan romanien työkokemuksen ja työhistorian sekä koulutuksen puute. Kesätyöpaikkojen mahdollistuminen romaninuorille on sen vuoksi tärkeä työelämätaitojen karttumiseksi ja työnantajien ennakkoluulojen hälventämiseksi.

Työelämätaitojen kartoittamisen mahdollistamiseen tulee panostaa jo perusopetukseen kuuluvien TET-paikkojen saamisella. Diakin hankkeissa on tullut esille, että työharjoittelupaikkojen saamisen vaikeus tulee esille jo peruskouluvaiheessa monella romanikoululaisella. Riskinä onkin, että eri koulutusasteisiin kuuluvien pakollisten työssäoppimispaikkojen saaminen muodostuu niin vaikeaksi, että opiskelut keskeytyvät tai valmistuminen pitkittyy.

Siksi on tärkeää, että lisätään työmarkkinoiden työelämälähtöistä tietoutta romaneista työntekijöinä, ei niinkään tai pelkästään tietoa romanikulttuurista tai siihen liittyvistä kulttuuritavoista. Vastuutahona TEM. Diak voisi olla yhteistyössä yksi toimija.

Muu huomio:

Työ- ja elinkeinoministeriön tilaaman selvityksen (2008) mukaan kartoitettiin Suomessa asuvien Suomen romaneiden mahdollisuuksia työllistyä sekä selvitettiin työhallinnon roolia työllistämisen edistämässä. Selvitys kohdistui erityisesti työnhakijoina oleviin romaneihin, minkä perusteella tuotettiin kokonaiskuva romaneista työhallinnon asiakkaina. Romanien työmarkkinoille sijoittuminen ei ole ollut samalla tavalla aktiivisen politiikan ja tutkimuksen kohteena kuin romaneiden koulutukseen liittyvät kysymykset ja oikeuksiin sekä yhdenvertaisuuden turvaamiseen liittyvät kysymykset, siksi tämä selvitys oli ajankohtainen silloin ja jälleen tulisi tehdä uusi selvitys, jotta nähtäisiin, onko asiassa tapahtunut edistystä ja missä tilanteessa nyt ollaan.

Lisäysehdotus hyviin käytäntöihin:

Hyvissä käytänteissä on huomioitu hyvin Diakissa työstetyt Uskalla! It's possible -videot. Niihin ehdotetaan lisättäväksi vielä Nevo tiija -hankkeessa kehitetty Tuumasta töihin -koulutusmalli, joka edistää työllistymistä. Malli perustuu edellä mainittujen selvitysten, tutkimusten ja raporttien yhteenvedon tuloksiin.

3.9. Toimintalinja 9. KV-työ

Yhteistyö EU:n sisäisten maiden kanssa romanien kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parantamiseksi erilaisten hankkeiden kautta. Diak voisi toimia sekä Suomen romaneihin että muualta tulleisiin romaneihin kohdistuvien KV-hankkeiden hallinnoijana, jolloin erilaisten, varsinkin suomalaisten romanijärjestöjen mukana oleminen osatoteuttajina mahdollistuu. Diakilla on paljon kokemusta erilaisten kansainvälisistä hankkeiden hallinnoinnista ja toteuttamisesta (mm. HEI ICI - koulutushankkeet Afrikassa ja Palestiinassa).

Diakin muita huomioita

Diakin hallinnoimissa hankkeissa on ilmennyt, että asennemuokkausta tulee tehdä paitsi pääväestön suuntaan ennakkoluulojen hälventämiseksi, myös romaniyhteisön suuntaan, jotta yhteisö ja sen jäsenet heräävät huomaamaan työllistymisen ja kouluttautumisen edut. Aktivointi ja motivointi voi toteutua mediakampanjoita hyödyntäen etenkin pääväestön suuntaan, mutta myös henkilökohtaisilla kohtaamisilla etenkin romaniyhteisöön päin unohtamatta erilaisten sosiaalisten ja muiden medioiden mahdollisuuksia.

Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankkeissa toteutetut ja hyödynnetyt teema-päivät Romanifoorumin toteuttamana ovatkin osoittautuneet onnistuneiksi herättäjiksi romaniyhteisön sisällä. Vaikka herääminen on vielä orastavaa, on toiminnan kautta päästy vaikuttamaan juurisyihin ja siksi vastaavan toiminnan jatko tulisi turvata. Näin saavutetaan muutoshalukkuus yhteisön sisältä käsin, jota ulkopuoliset toiminnot tukevat ja ohjaavat.

Edellä mainitut toimenpide-ehdotukset ovat hyviä ja kannatettavia ja Diak on valmis osaltaan tukemaan niiden toteutumista yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Ehdotukset ovat kuitenkin vielä sen verran yleisluonteisia, ettei voida sanoa, minkä verran niiden toteuttamiseen on mahdollista varata esim. aikaresursseja. Mielellämme osallistumme jatkokeskusteluun ja ohjelman toimeenpanoon erityisesti hankkeiden ja koulutustoiminnan kautta. Lisäksi Diak on halukas osallistumaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa koulutuksen, osallisuuden ja työelämän valmiuksien lisäämiseen sekä syrjinnän vähentämiseen ja niihin liittyvään tiedottamiseen romaneille ja yhteiskunnan eri toimijoille.

Helsingissä 31.1.2018

Tapio Kujala

Toimitusjohtaja, rehtori

Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy

Kujala Tapio

Diakonia-ammattikorkeakoulu OY

Ärling Mikael

Diakonia-ammattikorkeakoulu OY